

Jak jsem chtěl poznat svět

a co jsem cestou našel

Oldřich Neužil

Publikace byla vydána ve spolupráci
a s finančním přispěním Obecního úřadu
Němčany

Editor: Petr Kostrhun

© Text: Oldřich Neužil

© Moravské zemské muzeum, 2024

ISBN: 978-80-7028-607-4

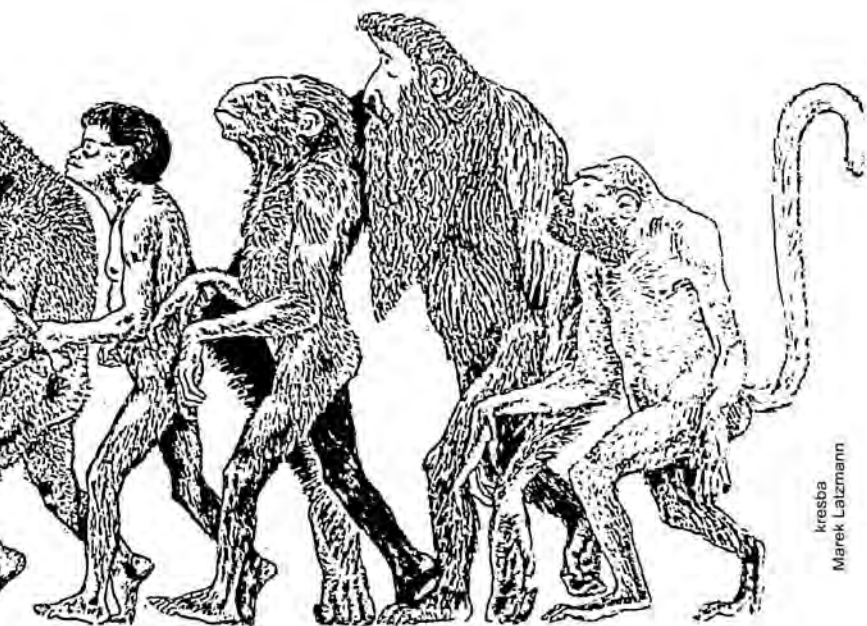
OBSAH

Úvodem	9
Mladá léta	11
Život s muzeem	25
Za poučením i zábavou	183
Muzeum a herci	209
Střípky z muzejního talíře	221
Čtyři africké příběhy	236
Vzpomínky na Zdeňka Buriana	242
Na stará kolena	246

Moravské zemské muzeum

Oldřichu Neužilovi k 80. narozeninám

Ediční poznámka:

Předkládané texty představují soubor publikovaných i nepublikovaných prací Oldřicha Ne-
užila, zahrnující jak osobní vzpomínky, tak retrospektivu jeho profesní kariéry v Moravském
zemském muzeu od roku 1963. Publikované části textu vyšly ve Studiích Centra kulturní an-
tropologie 6/2021 (kapitola 3), Studiích Centra kulturní antropologie 7/2023 (kapitola 4),
Vzpomínky na Zdeňka Buriana (kapitola 8) byla publikována jako kapitola v katalogu k výstavě
„Když Brnem táhli mamuti“, MZM 2023. Kapitola 2 vyšla jako samostatný tisk Klubu přátel
historie Němčany v roce 2022.

Úvodem

Svět, tedy ten náš, je znám. Strávit dovolenou v Malawi nebo třeba v Indonésii je celkem běžné. Ledovcové pláně Grónska byly už několikrát překonány na lyžích. Zeměkouli obepluli osamělí plavci již mnohokrát. Zdá se tedy, že za výjimečnými zážitky musíme někam jinam. Nechceme-li přímo do kosmu, dovolte mi, abych Vás pozval do muzea. Věřím tomu, že v této chvíli někteří z vás knížku odhodí vysokým obloukem. Ale pokud jste tak neučinili, věřte, že je jen málo míst, kde za pouhých 42 let můžete postupně získat infarkt, cukrovku a dokonce i rakovinu. A také manželku.

Přeji vám dobrou zábavu a příjemné počtení.

Autor

MLADÁ LÉTA

Jak jsem hledal svět a co jsem při tom našel

Pomalu se stmívalo. Ještě bylo vidět řadu stojících pytlů plných brambor. Na ohništi žhnuly poslední uhlíky. Ruce od popela ještě věděly, jak pálí čerstvě upečené brambory.

Konečně bylo slyšet přijíždějící povoz. Otec a strýc se setkali. Hádka byla krátká. Oba muži ve spěchu vrší pytel za pytlem. Je naloženo, usedáme nahoru na fůru a spřežení se dává do pohybu. Jedeme naprostou tmou.

Cesta vede přes samotu. Okna ve dvou staveních svítí petrolejovými lampami. Před hospodou je stožár s větrným kolem, které pohání malou elektrárnu. Je vidět výčep a místnost s posledními hosty. Před kapličkou hoří několik svíček. Zřícené dva domky s propadlým krovem překryté divokým chmelem se ve tmě ztrácí téměř úplně. Také kostel na konci jasanové aleje spíše tušíme.

Cesta se kroucí a klesá ve volných zákrutech ze svahu. Je slyšet vrzání, jak špalek brzdy dolehl na železný ráf kola. Koně se vzpírají ve snaze udržet váhu vozu. Konečně svah končí. Kola se zařezávají do měkké půdy louky a vzápětí už drkotají po šterku silnice směrem ke světlům.

Tak by mohl začít příběh z venkovského prostředí anebo i jedna z prvních vzpomínek na místa, kam se ještě mnohokrát budu chtít vracet.

Narodil jsem se 31. března 1944 manželům Františce a Oldřichu Neužilovým v prvním poschodí vilky v Němčanech v části Zelnice.

Můj dědeček byl český sedlák, který poctivě pracoval, za první války bojoval za císaře pána, aby se posléze vrátil domů přivítat republiku. Neboť mě dědeček spojuje s národem Karla Čapka, Františka Palackého, Jana Žižky, Husa a Karla IV. Jsem na něho hrdý.

Moje babička o sobě říkala, že je Němka. Jazyk Niebelungů, Goetheho a Schillera se však pro ni zhustil v jedinou větu. „Die Wand ist weiss.“ Spojení se světem německé klasiky bylo tehdy tenounké jako vlákno pavučiny, avšak přece tu bylo a jsem na něho hrdý.

Dědeček Jan – foto v uniformě rakousko-uherské armády z doby 1. světové války.

Otec Oldřich – foto z 50. let 20. století.

Oldřich Neužil – foto v věku cca 40 let.

Můj dědeček z matčiny strany, obchodník, hospodský a sedlák o sobě vždycky říkal, že je Čech. Jeho jazyk zněl však až příliš polsky. Též A. Mickiewicz a H. Sienkiewicz jsou mi blízcí a jsem na to hrdý.

Má babička z matčiny strany pocházela z rodu drobné pruské šlechty – tak drobné, že by ji snad ani nikdo nenalezl. Mluvila plyně německy, polsky i česky. Díky ní mi v žilách koluje alespoň náprstek modré krve a jsem na to právem hrdý.

Jeden z mých strýců z otcovy strany si domů přivedl pravou a nefalšovanou ruskou kněžnu. Tak pravou, že patřila do vzdálenější přízně ruských carů. Lev Nikolajevič Tolstoj, Puškin i Dostojevskij tím patří rovněž do mé výbavy.

Tetička kněžna však má ještě jednu zásluhu. Léto co léto zajížděla na švédský královský dvůr, to byla také rodina a strýček jí dělal doprovod.

Můj táta choval kozu, prase, slepice, králíky, psa a kočku. Jsem na to hrdý.

Před domem na jabloni se usadil sýček. Volá: „ Pojď, pojď!“ Staří říkali, že volá smrt. Ale toho podzimu se nikomu umírat nechtělo, a tak sýček uletěl.

Přicházely, ale stařenky. Někdy dvě, někdy tři. Seděly kolem stolů v kuchyni, pily čaj s něčím pro zahřátí a draly peří. Mluvily u toho tiše, ba téměř až šeptaly. Tak to být muselo. Stačilo pouze promluvit hlasitěji a to peří se vzneslo a najednou ho bylo všude plno.

A tak se povídalo o drůbeži a zvířatech, o sousedech, jejich dětech, o počasí, o tom, co se stalo letos v létě a jaká byla úroda. Čas plynul, sedraného peří přibývalo a téma debaty se pomalu začalo měnit.

nádvoří stála řada ctností a na druhé neřestí. Na tom nádvoří jsme se utábořili a ty ctnosti a neřesti se na nás dívaly, dokud nezačalo svítat. Potom jsme bránu přelezli a vydali se domů.

Toho dne jsem na kopci nad naším domem uviděl dudka. Seděl na keři veliký skoro jako slepice s nádhernou chocholkou na hlavě. Když jsem přišel blíž, odletěl a nikdy jsem jej už neviděl.

Přišel první máj. „Jste studenti, do průvodu musíte,“ říkali profesori. Když se ráno scházel průvod na kraji vesnice, přišli jsme oba, Karel a já. „Jste studenti, poneseťe prapory a půjdete v čele,“ pravil tajemník a tak jsme šli. Já jsem ukořistil československý a na Karla zůstal ten červený prapor. Prošli jsme celou obcí, vyslechli projev, naložili nás na alegorické vozy a dovezli do našeho milého městečka. A zase jsme šli v čele, hudba hrála, pracující volali: „Ať žije první máj!“ a soudruzi na tribuně kynuli a kynuli.

Autor s manželkou a otcem ve Slavíkovcích.

ŽIVOT S MUZEEM

O malé chatce a Velké Moravě

Do Dietrichsteinského paláce Moravského muzea jsem se dostával už léta a vždy to bylo stejné, ať již nejprve s otcem nebo později sám. Za pokladnou seděla vždy paní Engelová a nad ní se tyčili dva lední medvědi. A všichni tři vítali návštěvníky. Teď se však mnohé změnilo, už jsem nevstupoval po onom barokním schodišti s červeným kobercem a erbem Dietrichsteinů, nyní jsem byl zaměstnanec a vstupoval přes nádvoří, oprýskané a zčernalé časem. Na druhé straně průjezdu s ozdobným štukovým stropem a s pamětními deskami zasloužilců byla vrata a v nich malá dvířka a pak už to nádvoří.

Po levé straně hromada sušících se desek zakrytých térovým papírem a za nimi stolařská dílna pana Hamříka. Na straně pravé vstup do kotelny a království pana Nezvala, jediného řidiče a zároveň kotelníka. Volný čas mezi dílnou a povinnostmi v kotelně trávil pan Nezval U modré hvězdy. Tam jsme pro něj pravidelně chodili. Pan Nezval obřadně dopil druhé pivo a byl připraven se svým barkasem vyrazit prakticky kamkoliv. Jedinou výjimku představoval pátek. To pan Nezval sám nastartoval auto a jel do pekárny ve Sloupu, aby všem zaměstnancům, kteří si to u něho objednali, přivezl ten nejlepší chleba.

Hned vedle kotelny byl sklad pana Kocmana. Bylo zde snad všechno od tužek po rýžová košťata a od plechových kbelíků po pásy do psacího stroje. Celému skladu však dominoval ručně malovaný, leč technicky dobře zvládnutý plakát s nápisem „*Vinnetou lovec skalpů*“, byla na něm ječící nahá dívka s rukou v klíně, zatímco indián nad ní mává kudrnatou kořistí.

A pak už tu byl pouze domovnícký byt pana Tomka. Pan Tomek byl vdovec a ten jeho byt, který sdílel s napůl ochrnutou dcerou, byl vlhký a plesnivý. Místo domovníka v muzeu a preparátora na archeologii získal po první světové válce za svoji účast v legiích. Byl postavy subtilní a drobné. Když si jej představím s puškou, nejde mi to jinak, než že jej flinta

Jan Jelínek (uprostřed) a architekt Vilém Hank (vpravo) tvořili základ myšlenkového týmu, ve kterém vznikl původní program pavilonu Anthropos. Muž v bílém plášti je knihař literárního oddělení muzea, Miroslav Ševela.

*Výstava Umění skalních maleb –
kopie maleb na území Sahary.*

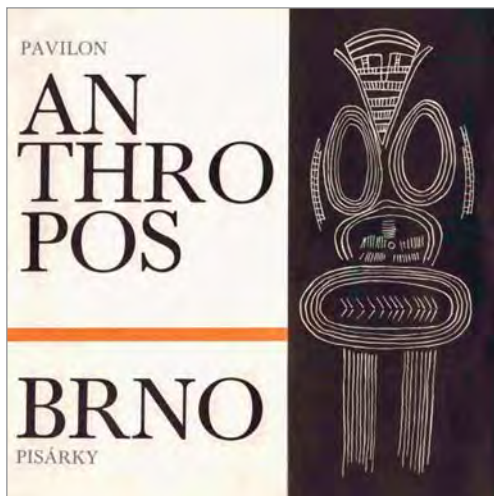

*Umění skalních maleb – kopie z území
střední Asie.*

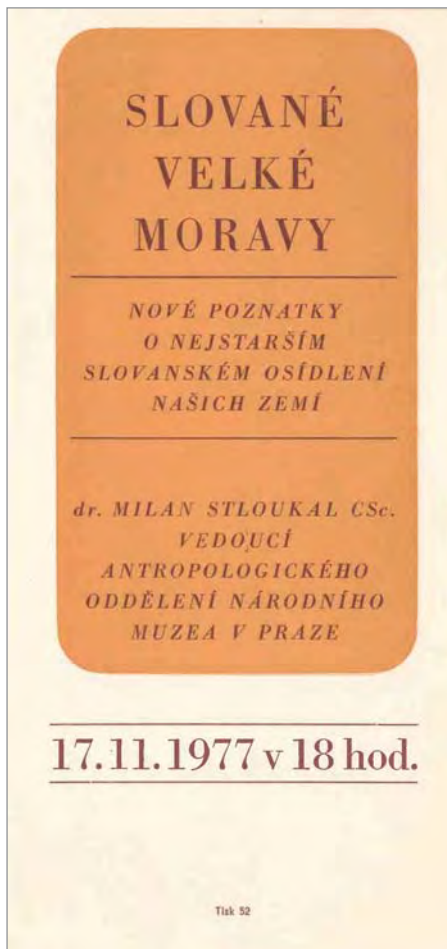
*Umění skalních maleb – kopie z území
Sibiře a střední Asie.*

Přední strana propagační skládačky věnované pavilonu Anthropos z doby nástupu autora do Anthroposu. Součástí propagace byly i výstavky na brněnském hlavním nádraží a ve výloze Domu moderní Brněnky v centru města. Nabídku programů obdržely veškeré základní a střední školy na území Československa.

Letáky k veřejným přednáškám. Přednášky probíhaly každoročně vždy v jarním a podzimním cyklu a přednášeli přední českoslovenští odborníci. Protože nebyl k dispozici přednáškový sál, konaly se v improvizovaných podmínkách v prostorách expozice.

V Anthroposu jsou všichni pohromadě, pouze pan Sládek odjel k rodině kamsi na jižní Moravu. Je klid, zaměstnanci sedí kolem rádia a jenom občas zazní telefon s dotazem. Chvilími od nich odcházím a snažím se dělat cosi pro tu nabídku pro školy. Ve skutečnosti se mi ale nedaří se soustředit. Potom už je odpoledne a najednou vidím, že obřad ze včerejška se opakuje, stejný kapitán a dva vojáci se samopaly a zase ten pořadový krok jako na přehlídce, nezbyvá než jít zase vyjednávat. A tak zase pozdrav a zase debata před namířenými samopaly.

„Máme informaci, že v muzeu je bysta Adolfa Hitlera, vydejte nám ji!“

„Hitlerovu bystu nemáme a nikdy jsme neměli.“

„My se chceme přesvědčit.“

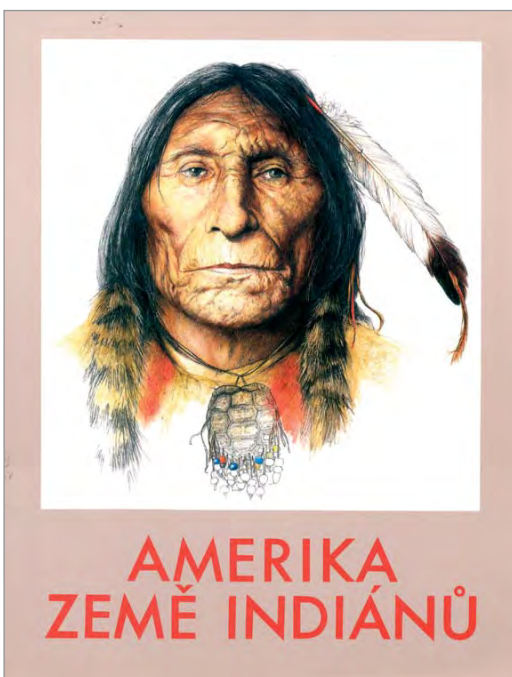
„To můžete, ale odevzdejte zbraně a zaplaťte vstupné českými penězi.“

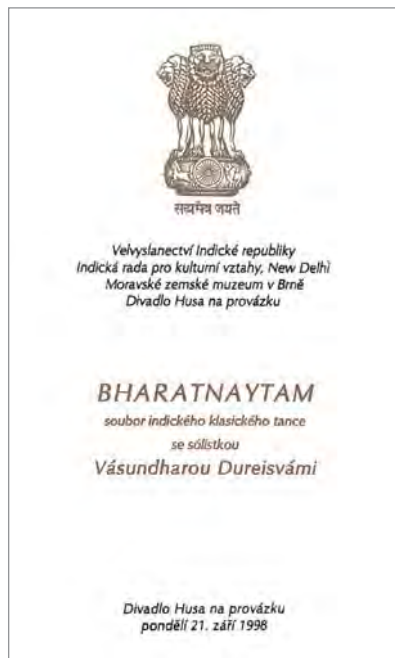
Slavnostní zahájení výstavy o australské expedici v Archeologickém muzeu v Poznani.

Diorama s chatou a kanoi amazonských pralesních indiánů.

Obálka katalogu k výstavě k 500. výročí objevení Ameriky: Amerika – země Indiánů. Autor portrétu Pavel Dvorský. Sbírký zapůjčilo Národní muzeum v Praze, Národní muzeum ve Štětíně a Moravské zemské muzeum. Záštitu převzalo Ministerstvo zahraničních věcí ČR a Ministerstvo kultury ČR.

Pozvánka na vystoupení indické tanečnice v Divadle Husa na provázku.

Vystoupení indické tanečnice.

Výstava Umění skalních maleb prvobytné společnosti, kterou naše vyprávění započalo, náš příběh téměř i uzavírá. Skalní malby se přesunuly z Vratislavi do Poznaň, Štětína, Gdaňska a Lodže a posléze i do vzdáleného Ulánbátaru, aby nakonec skončily na zámku v Budišově. Pohled na výstavu v Lodži.

Jak jsem chtěl poznat svět

a co jsem cestou našel

Text: Oldřich Neužil

Editor: Petr Kostrhun

Foto: Archiv autora a MZM

Ilustrace: Marek Latzmann

Grafická úprava a sazba: Michaela Tomsová, Milan Mačinec, Silvie Straková

Návrh obálky: Michaela Tomsová

Vydavatel: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Tisk: Moravské zemské muzeum, Zelný trh 6, 659 37 Brno

Brno 2024

ISBN 978-80-7028-607-4